

Младен Несторовић

ПУТ
ЦАРСТВА

БРАНАМА НА РАДОСТ

■ Laguna ■

Copyright © 2024, Младен Несторовић
Copyright © овог издања 2024, ЛАГУНА

Муніосе мој,
да ли сїјали ѿред окно шїиљице
или се у исїу дубоко завукли,
у коначном је исход исїи.
Пиїање је само
хоће ли се ѿсле нас
нама и збої нас
ѿносиїи или сїидеїи.

Садржај

Пролог

Пред капијама 13

Глава I

Отужни воњ овчијег масла 31

Вечерас се не наздравља 36

Глава II

Ни време ни место 52

Рекоше ми то 58

Иза воловских кола 63

Глава III

Положајник 66

Задњи дани дошли кад се и отроци плаћају 70

Мислиш ли да то не зна и царски ризничар 76

Копиле 79

Шта си продао, то ће време да покаже	84
Копилан једном, копилан заувек.	90
Да не остане ико да је залуд чека.	93

Глава IV

Да ли му је усуд сео на рамена	99
Корито са грумењем земље и камена	104
Праштај, господе. Праштај, господару	105
Рудариш ли, Волг	107
Све док не остане ниједно звоно	110
Вечерали су у тишини	113
Долазиш раније него обично	115
Оде у Велетин	118

Глава V

Један пут у три правца	119
----------------------------------	-----

Глава VI

Остало је шта остаде	135
Године стигле, издало стрпљење.	141
Врх оштрице копља	146
Ја рекох своје	149
Ти сад ради по својој вољи	152
Тужбалице јужно од Ибра и Топлице.	155
Не морам ти ја главу скидати.	159

Глава VII

Кад се с главом својом сретнеш	170
Кад оно Ноје поче да гради барку	175

Они ће се вратити	183
Заслужили смо бар толико	188

Глава VIII

Сакрила се пашчад иза тора	193
Од кога ћеш затражити помоћ	199

Глава IX

Где се свако добро рађа	229
С којим правом ви тражите круну мртвих.	234

Глава X

Док им гавранови не поједу месо	274
Можда је најбоље не чинити ништа.	282
На теби је да бираш	284
То ли му суђаје наменише.	291
Поговор	299
О ауџору	301

ПУТ
ЦАРСТВА

БРАНАМА НА РАДОСТ

ПРОЛОГ

*Ушврћење Девол, Српско царство,
ноћ децембра 1355. лета Господње*

ПРЕД КАПИЈАМА

Густа магла се надвијала над Преспанском котлином као да је са намером отиснута са врха Пелистера и као да није било већ довољно хладно, но је требало додатно ледити дах у плућима и људи и коња који су се под светлошћу бројних бакљи с муком пробијали кроз дубоки неугажени снег. И као да ни то није било доста, уз маглу је непрестано долазио и злокобни фијук ледена ветра и одбијао се о површину језера чинећи је немирном као да по њој газе духови Епираца, Ахејаца и Сицилијанаца што пре стотину година овуда бежаху из боја гоњени Никејцима преко Пелистера отуда из Пелагонијске равнице. Једино се, бар одавде са обале, чинило да магле нема тамо над острвом. Као да су и ветар и магла обилазили Самуилов град и цркву што подиже Светом Ахилију кад му мошти пренесе из Ларисе кападокијске и покопа ту. Тражили су било какав траг уз обалу, молећи се да га не пронађу

и да се асасин није по оваквој ноћи, најхладнијој откако се памти, преко језера упутио ка острву.

У исто време, у логору подигнутом уз камени спољни зид утврђења супротно од стране уз коју су се наслањале прве сеоске куће, гардисти и бирани витезови су помоћу бакљи претраживали сваки педаљ. И тамо преко у кућама су сви још били будни. Истеране напоље, на зиму, жене су уза се привијале нејач огрћући их чиме су стигле. Мушки су изводили стоку из торова и нудили се за помоћ у потрази, не би ли показали витезовима да не крију асасина. Проширила се вест, али не знадоше ко сакупи толико храбрости и учини то поред толико војске и пред очима све властеле.

Унутар утврђења, у главним одајама саграђеним давно од клесаног камена и под надзором неког ромејског управитеља, севастократор Бранко Младеновић, умотан у огртач од медвеђе коже, нервозно је ходао дуж омаленог ходника, сваки час се осврћући ка вратима, испред којих су стајала два наоружана стражара у тешким оклопима и са кацигама чије су им перјанице падале на леђа под широким раменима. Ти стражари, германски горостаси, припадају Душановој личној гарди. Спрам себе их је и бирао. Хтео је да сваки витез у гарди буде његове висине, подсети се Бранко времена које је, како му се сада чини, било тако давно и далеко. Али, ето, сада му ни германски горостаси нису од помоћи, ни њихова дуга копља, велики штитови, ни дворучни мачеви. Провукло се неко штене, помисли он, провукло се дивовима испод ногу и опоганило оно најсветије што су сад имали.

Бранко се нагло окрену на звук отварања тешких дрвених врата њему иза леђа. Из просторије коју су стражари чували, изађе видар Михаило у пратњи две слушкиње, које су носиле корита са замућеном водом и мокрим крпама.

– Михаило – рече Бранко прилазећи му опрезним кораком као да се боји сусрета са њиме.

– Господару – одговори му он уз наклон, показујући руком слушкињама да иду.

– Говори, Михаило, говори! – викну Бранко протресајући му рамена обема рукама.

– Немам шта да ти кажем, господару – рече Михаило, не усуђујући се да подигне поглед, већ своје округло и румено лице као да сакри негде у недрима у отвору окрватника дебелог огртача плетеног од тврдо упредене вуне. – Једина утеха нам је његова снага. Ако буде Богу по вољи...

– Није ово воља Божија, него пашчија – рече Бранко, сад и сам гледајући у под подаскан тесаном чамовином.

Врата у дну ходника се отворише и кроз њих прође Евтихије, монах и писар Душанов. Чврст и сигуран корак унеколико му прикрива црна монашка одора, можда тек нешто мало већа него што пристаје његовом мршавом телу. Шиљато лице са израженим јагодичним костима, над којима му очи изгледају као два мрачна бунарска окна, уоквирује равна и дуга али уредна коса боје ноћи без имало месечине. Браду је, чини се, редовно подрезивао, не пуштајући је да прерасте дуже од педља и падне преко великог златног крста око мршава врата, окаченог на дебелом ланцу сачињеном од три низа уплетених ситних алки налик онима на витешким

верижњачама. Велика књига у тврдом кожном повезу коју увек носи садржи записе о времену проведеном уз Душана. Уписивао је Евтихије у њу и радост и тугу, и победе и поразе, али и писма која је Душан из разних крајева одашиљао Јелени. Уписивао је Евтихије ту и Душанове наредбе и повеље, које је касније преписивао и заливао воском, а Душан их печатио својим печатњаком. Бранка обузе топлина кад се сети колико је поносан био док га је гледао како уз пламен свеће из те исте књиге преписује Душанову повељу којом га уздиже на положај севастократора, али га то расположење брзо прође.

– Евтихије – рече Бранко када му овај приђе.

– Севастократоре – одговори му он уз наклон, држећи обема рукама књигу чврсто припијену уз груди.

– Имаш ли вести од Свевишњег? Је ли чуо твоје молитве?

– Не хули, Бранко – рече му Евтихије. – Не навлачи и на себе бес Господњи.

– Говориш као да знаш да је Господ окренуо главу од нас.

– Господ воли праведнике, само што неке раније позове да му се представе, или се то нама грешнима чини да је раније.

Подстакнут Евтихијевим речима, Бранко се запита да ли је ишта разумео од бројних свештеничких појања и молитви које је знао наизуст. Ко ли је Господу милији, запита се, смерни монах или строги господар, писар са пером или копљаник? Једни су тихи и неретко самују, а овим другима су многи на души, па ипак се некако ови други брже докопају милости Господње. И он сам је међу овим другима. И сам се нада да ће, кад му дође време, бити позван да се достојно представи и стане уз раме

Светих ратника, од архангела Михаила, Светог Павла и Светога Ђорђа, па све до ових потоњих. Чини му се да је међу светима више таквих него оних првих, смерних, оних који, пошто приме први ударац, окрену и понуде и други образ. Ако ли је тако, је ли праведник пред олтаром другачији од онога над олтаром? Није никад чуо за још неку свету лозу осим царских и краљевских. Можда је то зато што их Господ сам бира, а можда им светост људи и сами надену. Велике су ризнице и код цара и код краља и лако је њима наложити да се камен на камен полаже, да се гвожђе топи и звона лију. За саграђене манастире и дато злато, сваки ће их и монах и патријарх ставити у фреске и осликати међу светима на највиђенијем месту. И Душан је градио цркве и манастире, али је и ратовао. Даривао је злато, али је и кажњавао, секао руке и ноге, одрубљивао главе. И он сам је то чинио, а како ствари стоје, чиниће још. За Душана се не зна, па опет га Евтихије назва праведником пред Господом, а њега самог тек севастократором. Биће да је то због царске лозе.

Бранко осети како се у његовој души све колеба, и вера у Господа и његову правду, али и вера у начела по којима живи. Као да је и њега неко опоганио, али као да му је само у душу гађао, а снагу му оставио да га носи док му ум не помути.

– Хајдемо, Евтихије – рече Бранко стресавши се од последње помисли и показа му на врата под стражом.
– Можда ћемо ухватити још неку реч док се Господ предомишља.

Унутрашњост собе је била осветљена бакљама као усред дана и то је једина сличност са собом у којој обично борави цар, било који. Да Евтихије не окачи икону

Светог Ђорђа на источноме зиду и кандило са малим жишком под њом, и тај би зид био празан као и остали, без иједнога украса или бар ловачког трофеја. Све је изнето по видаревом налогу, све сем једна проста кревета са много више набијене сламе но обично. Рече: треба цару и простора и ваздуха. Слушкиње ће свакако да стоје уз кревет. Тако могу и остали, они ретки који су му и раније могли улазити у приватне одаје.

Огњиште је било заложено двоструко већом количином дрва јер су прозорски капци широм отворени по видаревој препоруци. Надао се да ће свеж ваздух и мраз хладити Душаново тело, које тресе грозница. Погледа прикованог на пламен, уз огњиште околемеђено клесаним каменом сложеним у два реда, на првим даскама чамовином подашчаног пода седи ложач, још један германски војник. На прекрштеним ногама му лежи велики дворучни мач, док му је оклоп немарно одложен недалеко уза зид, као да је ту одбачен и заборављен. Није их ни погледао кад уђоше. Ниједним својим гестом не показа да је уопште и свестан њиховог присуства.

Бранко и Евтихије приђоше ниском кревету у ком је лежао Душан. Поред узглавља му клечи слушкиња, равног носа скоро до горње ивице пуних усана, а косе дуге, црне и везане позади на леђима, сем једног прамена који јој пада преко чела. Обучена у просту али уредну хаљину закопчану до грла и рукава заврнутих до изнад лактова, влажном крпом купи зној са његова чела и цеди га у дрвено корито пред својим коленима. Ни она ничим не показа да је свесна њиховог присуства. Остави влажну крпу на Душановом челу и поче да му чешља браду чешљем начињеним од животињске кости.

Бранко и Евтихије седоше на дашчани под уз кревет ближе Душановој глави. Посматрали су га. Лежи прекривен чаршавима и ћебадима, преко којих је пребачена уштављена кожа мрког медведа. Бранко спусти руку на крзно у висини Душановог рамена. Душан споро окрену главу ка њему и отвори очи уоквирене црним и великим подочњацима, какве до овога што га задеси није имао ни када је најдуже био без сна.

– Како си, Бранко? – упита га Душан гласом којји је само наликовао на онај прави, онај њему својствен, крупан и снажан.

– Боље него ти, господару – одговори му Бранко.

Душан развуче усне у осмех, али му скупљене црне густе веће одаваху бол који је осећао. Убледело лице му је преко ноћи остарило. Појавиле су се и боре и бразде. Густа црна брада и бркови, без иједне седе власи, унеколико прикривају грч који му непрестано држи десни крај усана повијен нагоре, благо му кривећи аристократски шпицаст нос у страну.

– Шта би ово, Бранко? – упита га Душан.

– Не знам, господару – рече Бранко, повлачећи руку са његовог рамена и спуштајући поглед на под између својих ногу. – Нисам знао ни јуче, а не знам ни данас. Ово ђавоље село...

– Немој опет – прекину га Душан слабим гласом. – Говорио си ми то још откако смо прешли Вардар, нисам те слушао. Пет година је прошло откако су Кантакузин и Калист бацили анатему на мене. Пет година.

– Нема ово везе са тим. Наша се Црква молила за тебе и моли се и даље. Није ли тако, Евтихије? – упита Бранко окрећући се њему. – Нису ли молитве свег нашег свештенства јаче од анатеме једнога, па макар он био и патријарх?

– Бог зна – рече Евтихије. – Сигуран сам да се и Пресветли Сава упокојени моли за тебе, господару.

– Сањао сам – прекину га Душан, но не стиже да заврши мисао јер се снажно закашља и покуша да подигне главу, али не могаде, већ му она паде назад на јастук.

Пре него што Бранко и Евтихије било шта учинише, служавка му подиже главу придржавајући га за теме, а другу руку подвуче му испод леђа и придиже га мало. Кад Душан коначно престаде да кашље, она га нежно спусти назад, па брзо дохвати крпу која му је спала са чела и обрису му са крајева усана пљувачку и некакву беличасту пену која се појави. Када то учини, одбаци је у корито пред својим коленима, па устаде и брзо оде до прозора где је стајало још једно са крпама потопљеним у води која само што се није заледила. Извади једну, процеди је и брзо се врати до кревета, где опет клекну Душану изнад главе и на чело му је стави влажну, ледну.

– Сањао сам да ослобађам Цариград – понови Душан тешко и испрекидано дишући.

– Није то био само твој сан него свих нас који смо на тај пут за тобом пошли.

– Сад ти мене не слушаш, Бранко. Кажем сањао сам, јер сам то заиста и сањао, само што више не знам ни кад је дан ни кад је ноћ, ни да ли је то било данас или јуче. Сањао сам да прилазим капијама Цариграда, а над капијом Свети Михаило стоји. У десној руци држи свој пламтећи мач, а у левој кључеве града и нуди ми да бирам мач или кључ.

Душан заћута за тренутак. Стиснуте густе, црне веће и грч на убледелом лицу указаше на још један напад боли у грудима и под њима.

– Шта си одабрао, господару? – упита га Бранко.

– Нисам одабрао. Пробудио ме је видар. Мислиш ли да се и он по случају зове Михаило?

– Не знам. Много тога ових дана има што не знам. Да ми је да нађем пашче које те је отровало...

– То ћу ти у задатак оставити, и то и да ми чуваш Уроша и царство. Турци су се осилили. Превариће Кантакузина. Уз њега су само јер мере нашу снагу. Кад се одлуче, покориће Византинце, то мало што је од њиховог моћног царства остало и ући ће у Цариград. Стаће после и пред наше границе. Писао сам о томе и млетачкоме дужду и папској курији. Тражио сам да се удружимо. Сећаш ли се, Бранко, шта су ми одговорили?

– Унијати – рече Бранко кратко.

– Дали би ми под команду сву хришћанску војску у борби са Турцима, али су хтели да заборавим нашег Саву, нашег Симеона и Свету Гору да им препустим. Много је, Бранко, много је. Бог ми не би опростио. Народ би заборавио, мало с временом, мало под присилом, али не би Бог.

– Мислили су да ти је папско признање круне важније од свега. Погрешили су. Није им први пут, а даће Бог да неће бити ни задњи. Ето, погрешили су и кад су ишли код Бугара да са њима дижу буну против тебе.

– Моја је упокојена мајка била ћерка бугарскога цара – прекину га Душан тешко дишући. – Жена ми је бугарска принцеза. Везани смо крвљу, али им не верујем. Превртљиви су. Ни ти им немој веровати. Ништа нису бољи од Турака. Нису ми бољари заборавили ни Велбужд ни после Велбужда. Чим ударе Турци, удариће и Бугари. Моја сестра Јелена већ има доста проблема са Млецима и Угарима. Зато сам јој у Омиш и послао Палмана. Чуваће је како је чувао и мене.